

dancija ypač ryškiai būtų keitimo atveju. Gyventi su giminaičiais vienoje laiptinėje, bet skirtinguose butuose — daugelio jaunų šeimų svajonė. Tačiau dabar į šeimų poreikius atsišvelgiama mažai. Visi šie klausimai negali nejudinti architektų, etikų, sociologų. Reikės dar didelio mokslinio tiriamojo ir organizacinio darbo, kol šis stichinis procesas bus nukreiptas į komunistinio kolektyvizmo vagą, kol visiškai bus įveiktas abipusis kaimynų abejingumas.

N. Solovjovas, J. Vanagas

KAUNO ANTANO SNEČKAUS POLITECHNIKOS INSTITUTO SOCIOLOGINIŲ TYRIMŲ LABORATORIJA

Respublikoje vis sparčiau vystosi teorinė ir empirinė sociologija. Sociologines problemas tyrinėja Lietuvos TSR Mokslų akademijoje, respublikos aukštosiose mokyklose ir kai kuriose kitose žinybose, įmonėse, įstaigose, organizacijose dirbantieji sociologai. Šiame straipsnyje bandysime trumpai apžvelgti, kaip buvo įkurta sociologinių tyrimų laboratorija Kauno Politechnikos institute ir kokios yra pagrindinės jos darbo kryptys.

Instituto dėstytojai R. Dačinskas, B. Martinėnas, V. Gubavičius, M. Zališauskas jau nuo ketvirtojo dešimtmečio vidurio ir B. Drilingas šeštojo dešimtmečio pradžioje pradėjo tirti studentų laiko biudžetą ir jaunimo stojimo į aukštąją mokyklą motyvus. Šeštojo dešimtmečio viduryje į sociologinius tyrimus įsijungė instituto prorektorius docentas C. Jakimavičius, TSKP istorijos ir Mokslinio komunizmo katedros dėstytojai V. Kmiečiauskas, J. Petruškevičius, E. Vaitenka, H. Zakarevičius, Filosofijos katedros dėstytojas A. Šalkauskas, Politinės ekonomijos katedros vedėja docentė G. Liulčenko, ekonomikos mokslų kandidatai A. Makarevičius ir V. Rekevičienė, skaičiavimo centro darbuotojai V. Bulavas, P. Matiukas, V. Okulič-Kazarinas, instituto dėstytojai R. Bagdonavičius, J. Korsakas, J. Labutis, G. Merkys. 1966 m. birželio 16—18 dienomis Kauno politechnikos instituto TSKP istorijos ir Mokslinio komunizmo katedra organizavo aukštųjų mokyklų visuomenės mokslų katedrų dėstytojų mokslinę konferenciją. Joje pirmą kartą veikė ir sociologinių tyrinėjimų sekcija. Maskvos, Vilniaus, Talino, Kauno ir kitų miestų aukštųjų mokyklų darbuotojai perskaitė ir apsvarstė 26 pranešimus įvairiais sociologiniais klausimais¹.

Po konferencijos Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijoje buvo aptartos sociologinių tyrimų plėtojimo perspektyvos ir atitinkamos laboratorijos įkūrimo galimybės. Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministras, vadovaudamasis partijos iškeltais uždaviniais aukštosios mokykloms, 1966 m. liepos 14 dieną išleido įsakymą „Dėl socialinių tyrimų Kauno aukštosiose mokyklose organizavimo“, kuriame įpareigojo Kauno Politechnikos instituto rektorius įsteigti prie TSKP istorijos ir Mokslinio komunizmo katedros sociologinių tyrimų laboratoriją aukštos kvalifikacijos specialistų rengimo aukštosiose mokyklose klausimams tirti. Pagal 1970 m. sausio 29 d. Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos kolegijos patvirtintą Kauno Politechnikos instituto statutą ši laboratorija pavadinta Tarpkatedrine sociologinių tyrimų laboratorija.

Pagrindinė laboratorijos sprendžiama problema — aukštos kvalifikacijos specialistų ruošimo būklės analizė, ieškant vis efektyvesnių studentų mokymo bei auklėjimo būdų. Šios problemos tyrinėtojai domisi tokiais klausimais: kas ateina į aukštąsias mokyklas (stojančiųjų socialinė demografinė charakteristika, brandos atestato ir stojamųjų egzama-

¹ Žr. Visuomeninių mokslų katedrų dėstytojų mokslinę konferenciją (1966.VI.16—18). Programa ir pranešimų tezės, Kaunas, 1966.

minų pažymių dinamika ir kt.); kodėl jaunimas stoja į vieną ar kitą specialybę; kaip studentai mokosi (pažymių dinamika, kuri egzaminų sesija sunkiausia, kodėl sunkiausia ir pan.); studentų komunistinio auklėjimo efektyvumas; savarankiško studentų darbo užduočių apimčių atitikimas grafikuose numatytiems savarankiško darbo apimtims; studentų tarpusavio santykiai akademinėje grupėje; studentų pažūra į pasirinktą studijuoti specialybę; studentų dalyvavimas visuomeninėje veikloje; studentų savivalda; studentų veikla jų mokslinėje draugijoje; studentų buities klausimai; studentų nubyrimo priežastys; dėstytojų ir studentų laiko biudžetas; studentų ir dėstytojų savitarpio santykiai; baigusiųjų aukštasis mokyklas specialistų darbas bei visuomeninė politinė veikla ir kt.

Sociologinių tyrimų kokybė priklauso nuo tyrinėtojų pasiruošimo, pastovaus jų kvalifikacijos kėlimo. Todėl aukštojo mokslo problemų tyrinėtojai dalyvavo sociologų seminaruose Birštone ir Klaipėdoje, mokslinėse konferencijose, įvairiuose pasitarimuose, kurie vyko Maskvoje, Leningrade, Sverdlovske, Novosibirske, Minske, Rygoje, Tartu ir kituose miestuose. Jie savarankiškai studijavo sociologines problemas, kurios nušviestos marksizmo-leninizmo klasikų veikaluose, Komunistų partijos ir Tarybinės vyriausybės dokumentuose, marksistinėje sociologinėje bei kitoje mokslinėje literatūroje. Visa tai padėjo aukštojo mokslo problemų tyrinėtojams giliau įsisavinti metodiką ir techniką, geriau atlikti tyrimus.

Aukštojo mokslo problemų tyrinėtojų darbo rezultatai paskelbti mūsų respublikos, kitų respublikų, visos Sąjungos bei socialistinių šalių leidiniuose. Kita vertus, mūsų respublikos, kitų respublikų ir socialistinių šalių aukštojo mokslo problemų tyrimo rezultatai atsispindi Kauno Politechnikos instituto sociologinių tyrimų laboratorijos išleistuose tarprespublikinių teorinių seminarų ir simpoziumo medžiagos rinkiniuose².

Organizuodami tarprespublikinį aukštojo mokslo problemų tyrinėtojų simpoziumą aukštos kvalifikacijos specialistų paruošimo efektyvumo klausimais, siekėme plačiau susipažinti su kitų mūsų šalies mokslo centrų atliktais šios temos tyrimais, jų metodika ir technika. Simpoziume buvo išklaudyta ir apsvaistyta daugiau kaip šimtas pranešimų. Simpoziumas parodė didėjančių mūsų šalies mokslininkų domėjimąsi aukštosios mokyklos veikla, baigusiųjų aukštąsias mokyklas specialistų darbu ir visuomenine politine veikla, išaugusį šių problemų sociologinių tyrimų metodikos bei technikos lygį ir didžiulį tyrinėtojų entuziazmą.

Tarprespublikinis simpoziumas nurodė pagrindines aukštojo mokslo problemų sociologinių tyrimų kryptis, rekomendavo toliau tobulinti sociologinių tyrimų metodiką bei techniką, pastoviai kelti tyrinėtojų kvalifikaciją, pasiūlė organizuoti Kaune aukštojo mokslo problemų tyrinėtojų teorinį seminarą. Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija šiai idėjai pritarė. Sociologinių tyrimų laboratorija nuo 1969 metų organizavo aukštojo mokslo problemų tyrinėtojams penkis tarprespublikinius teorinius seminarus.

Pirmasis tarprespublikinis teorinis seminaras nagrinėjo teorinius studento asmenybės klausimus. Seminare buvo pažymėta, jog studento asmenybės formavimasis glaudžiai susijęs su visuomenės vystymusi bei funkcionavimu. Teorinis seminaras padėjo aukštojo mokslo tyrinėtojams geriau įsisavinti marksistinę-lenininę asmenybės formavimosi ir vystymosi tyrimo metodologiją, paskatino seminaro dalyvius giliau susimąstyti studento asmenybės klausimu.

Antrajame tarprespublikiniame teoriniame seminare aukštojo mokslo problemų tyrinėtojai nagrinėjo studento gyvenimo bei veiklos motyvacijos problemą. Šiame seminare buvo ne tik pažymėtas studento gyvenimo ir veiklos motyvacijos tyrimų būtinumas,

² Зг. Эффективность подготовки специалистов, Каунас, 1969; Личность студента, Каунас, 1970; Мотивация жизнедеятельности студента, Каунас, 1971; Студент в учебном процессе, Каунас, 1972; Студент и вузовский коллектив, Каунас, 1973; Партийные и общественные организации в вузе, Каунас, 1975.

bet ir išsamiai aptartas kai kurių sąvokų, kategorijų ir principų turinys, motyvacijos mokslinio tyrimo galimybės. Daug dėmesio seminaro dalyviai skyrė aktualiems specialybės pasirinkimo motyvų analizės, studentų mokymosi ir visuomeninės politinės veiklos, baigusiujų aukštasis mokyklas specialistų darbo ir visuomeninės politinės veiklos motyvacijos klausimams.

Pagrindinę įtaką studento—būsimo aukštos kvalifikacijos specialisto asmenybės formavimui daro aukštoji mokykla. Trečiasis tarprespublikinis teorinis aukštojo mokslo problemų tyrinėtojų teorinis seminaras ir buvo skirtas mokymo proceso įtakos aukštojoje mokykloje, formuojant būsimą aukštos kvalifikacijos specialistą, klausimams. Seminaro dalyviai aptarė šios problemos sociologinių tyrimų metodologinius ir metodinius klausimus, studentų adaptacijos aukštojoje mokykloje, visuomenės mokslų įtakos studentų komunistiniams sąmoningumui, specialiųjų disciplinų vaidmens, formuojant būsimo aukštos kvalifikacijos specialisto asmenybę, laiko biudžeto racionalaus panaudojimo visapusiškam studento asmenybės išsivystymui, aukštos kvalifikacijos specialistų darbo ir visuomeninės politinės veiklos problemas.

Ketvirtasis tarprespublikinis teorinis seminaras buvo skirtas aukštosios mokyklos įtakos, formuojant būsimą aukštos kvalifikacijos specialistą, problematikai. Tyrinėtojai šiame seminare daugiausia analizavo studento ir aukštosios mokyklos kolektyvo tarpusavio sąveiką, aukštosios mokyklos kolektyvo vaidmenį, ruošiant aukštos kvalifikacijos specialistą.

Penttajame tarprespublikiniame teoriniame seminare aukštojo mokslo problemų tyrinėtojai gvildeno aukštųjų mokyklų valdymo ir savivaldos, partinės, komjaunimo, profesijų ir kitų visuomeninių organizacijų vaidmens, formuojant būsimą aukštos kvalifikacijos specialisto asmenybę, problemas.

1974 m. birželio 10—13 dienomis mūsų institute įvyko tarprespublikinė aukštojo mokslo problemų tyrinėtojų mokslinė konferencija tema „Dėstytojų ir studentų laiko biudžetas, socialinis jo sąlygotumas“. Šią problemą mūsų šalyje tiria apie 300 mokslininkų ir aukštųjų mokyklų darbuotojų. Daugiau kaip 200 tyrinėtojų atsiuntė 126 pranešimus, kurie buvo skaitomi plenariniame ir trijų sekcijų posėdžiuose. Mokslinės konferencijos dalyviai analizavo laiko biudžeto tyrimo metodologinius klausimus, dėstytojų ir studentų laiko biudžeto struktūrą bei dinamiką, dėstytojų ir studentų laiko biudžeto struktūros priklausymą nuo jų socialinių bei demografinių charakteristikų, dėstytojų ir studentų laiko biudžeto tyrimų rezultatų panaudojimą, tobulinant aukštos kvalifikacijos specialistų ruošimą. Konferencijoje buvo aptarta dėstytojų ir studentų laiko biudžeto tyrimo metodika ir technika. Konferencijos dalyvių priimtose rekomendacijose siūloma dėstytojų ir studentų laiko biudžeto tyrinėtojams ir toliau kelti savo teorinį, profesinį lygį, tyrimams naudoti naujesią ir tobuliausią metodiką bei techniką, ryžtingiau šalinti pasitaikančius tyrinėtojų darbe trūkumus, aktyviau panaudoti kvalifikuotai atliktų tyrimų rezultatus, sprendžiant tuos uždavinius, kuriuos aukštajai mokyklai iškėlė TSKP XXIV suvažiavimas bei visa šiuolaikinio socialinio vystymosi eiga.

Vykdamas sociologinius tyrimus, dalyvauja ir studentai. Inžinerinės ekonomikos fakulteto IV kurso studentams nuo 1969 metų skaitomas fakultatyvinis sociologinių tyrimų metodikos ir technikos kursas. Išklause šį kursą, jie atlieka sociologinius tyrimus ir gautus rezultatus apibendrina savo darbuose, kuriuos vėliau skaito SMD konferencijose, pateikia studentų mokslinių darbų apžiūroms, konkursams.

Institute sudaryta sociologinių tyrimų koordinavimo taryba. Ji koordinuoja instituto sociologų veiklą, svarsto ir tvirtina sociologinių tyrimų programas, teikia tyrinėtojams konsultacijas.

J. Leonavičius